

PARTICIPATIE VAN JONGEREN

GEMEENSCHAPSINSTELLINGEN VOOR
BIJZONDERE JEUGDBIJSTAND
EN CENTRUM DE GRUBBE

jongerenewelzijn
JONG LEVEN RICHTING GEVEN

Participatie binnen de gemeenschapsinstellingen en Centrum De Grubbe

1. Situering

1.1. Wetgevend kader

De afgelopen decennia is er een brede maatschappelijke evolutie gaande die de wijze waarop naar jongeren wordt gekeken, grondig heeft veranderd. Binnen deze evolutie gaat men er vanuit dat jongeren competent zijn om een aantal rechten zelfstandig uit te oefenen. Het Kinderrechtenverdrag (IVRK)¹ en later het Decreet Rechtspositie van de Minderjarige in de Integrale Jeugdhulp (DRM)² zijn hier een afspiegeling van.

1.1.1. Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind

Het belangrijkste en meest vernieuwende van het IVRK ligt in de erkenning van een aantal zelfbeschikkingsrechten voor kinderen, die de bijzondere beschermingsrechten overstijgen. Het Kinderrechtenverdrag geeft de jongeren een aantal rechten dat ingedeeld kan worden in drie groepen: rechten die jongeren beschermen (protectie), rechten die jongeren voorzieningen geven (provisie) en rechten die jongeren inspraak geven (participatie). Wat de participatierechten betreft is voornamelijk artikel 12 IVRK een sleutelartikel. Dit artikel bepaalt namelijk het recht van het kind op vrije meningsvorming en –uiting in alle aangelegenheden die het kind aanbelangen.³

1.1.2. Decreet Rechtspositie voor Minderjarigen

Het recht op ‘inspraak en participatie’ werd ook ingeschreven in artikel 16 tot en met 19 van het Decreet Rechtspositie voor Minderjarigen, dat gestoeld is op het Kinderrechtenverdrag. Inspraak en participatie in een **individuele context** (art. 16 en 17) betreft het eigen hulpverleningstraject. Dit is voor de jongeren het meest zichtbaar en voelbaar. Het decreet voorziet in een **groepscontext** het recht van jongeren om te vergaderen met medebewoners (art. 18) en het recht op inspraak en participatie op het niveau van het groepsleven en in het kader van het gevoerde beleid op het niveau van de voorziening (art.19). Het recht op vergaderen met medebewoners kan beperkt worden door een rechterlijke beslissing en/of door de opdracht en de organisatie van de jeugdhulpverlening.

¹ Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties op 20 november 1989. Decreet van 7 mei 2004 betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp (B.S. 4/10/2004).

² Decreet van 7 mei 2004 betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp (B.S. 4/10/2004). Decreet van 7 mei 2004 betreffende de integrale jeugdhulp (B.S. 11/10/2004).

³ BOSMANS, J. & ROOSE, R., *Tussen hulpverlening en recht: Jongerenrechten in de bijzondere jeugdbijstand*, Leuven, Garant, 1997, p. 97.

1.2. Visie en missie van Jongerenwelzijn

Vertrekkende van de hierboven geschetste regelgeving en het PIP⁴ waarin het belang van dialoog met alle betrokkenen vooropgesteld wordt, willen de Gemeenschapsinstellingen en Centrum De Grubbe staan voor een emancipatorische pedagogie waarbij de betrokkenen zoveel mogelijk participeren.

We zijn doordrongen van de idee dat jongeren kansen moeten krijgen om te groeien. We richten onze focus dan ook op het aanbieden van kansen en het aanmoedigen en waarderen van onze jongeren. Hun zelfredzaamheid helpen vergroten, met integratie in de maatschappij als uiteindelijke doel, is datgene waar we iedere dag naar streven.

De plaatsing van jongeren in een voorziening is een zeer ingrijpend en vaak negatief gekleurd gebeuren dat verlies van autonomie met zich meebrengt. Tijdens het hulpverleningsproces worden voortdurend beslissingen genomen die het leven van de jongere beïnvloeden. Door de jongere te betrekken en uit te nodigen een rol te spelen tijdens het hulpverleningstraject kunnen ze de greep op hun leven versterken. In het hulpverleningsproces zien we de jongeren als een partner die actief betrokken wordt, door hen de ruimte en mogelijkheden te bieden om hun verantwoordelijkheid op te nemen.

2. Participatie volgens het model van Shier

Participatie kan op verschillende niveaus, en in verschillende contexten gerealiseerd worden. Om dit te duiden, maken we gebruik van het participatiemodel van Shier⁵. Dit model van Shier stelt voor hoe kinderen en jongeren geleidelijk meer actief betrokken worden bij het uitbouwen van hun eigen leefwereld.

2.1. Participatieniveaus

Shier beschrijft binnen zijn model vijf participatieniveaus: informeren, consulteren, overleggen, adviseren en beslissen. Ongeacht de verschillende niveaus waarop de jongeren uitgenodigd worden om mee te participeren, hebben de jongeren zelf het recht en de verantwoordelijkheid om te kiezen of ze hier al dan niet op ingaan. Verder moet het niveau van participatie ook afgestemd worden op de geschatte mogelijkheden en beperkingen van de jongeren en de setting.

⁴ Proces Implementatieplan *Pedagogische en therapeutische werking in de gemeenschapsinstellingen voor Bijzondere Jeugdbijstand*, 2003.

⁵ SHIER, H., Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations, *Children and Society*, Volume 15 (2001), pp. 107-111.

🗨️ Niveau 1: Informeren

Op het eerste niveau worden jongeren 'beluisterd' en geobserveerd. Zij worden daartoe niet speciaal gestimuleerd, maar ook niet tegen gewerkt. Ze moeten niet meer zwijgen terwijl de grote mensen praten. Hun stem wordt gehoord, hun manieren van reageren worden geobserveerd, maar er wordt niet speciaal naar gevraagd. Niet alle jongeren komen daartoe, bijvoorbeeld omwille van een gebrek aan zelfvertrouwen, aan vertrouwen in de anderen, omwille van een slechte ervaring met het zich laten horen, omwille van gebrek aan communicatiecultuur of door de taalbarrière.

Bovendien krijgen jongeren de nodige informatie over wat er met hen gebeurt, alsook worden hun rechten en plichten uitgelegd in een taal die ze verstaan en in vormen die voor hen geschikt zijn.

🗨️ Niveau 2: Consulteren

Op het tweede niveau krijgen jongeren enige steun: ze worden gestimuleerd om hun visies uit te drukken. Jongeren krijgen een plek om dit te doen, begeleiding, een specifiek moment en enige aanmoediging.

🗨️ Niveau 3: Overleggen

Het derde niveau, het ernstig nemen van jongeren, is niet vanzelfsprekend het vervolg van de vorige twee niveaus. Te vaak worden jongeren uitgenodigd hun mening te uiten, bijvoorbeeld "omdat ze dan het gevoel hebben dat we naar hen luisteren". En ook al is dat een heel belangrijk gevoel voor jongeren, op dit niveau gaat participatie verder. Aan de jongeren wordt niet enkel de kans gegeven hun visies te uiten, maar er wordt ook effectief belang aan gehecht en rekening mee gehouden.

🗨️ Niveau 4: Adviseren

Het vierde niveau heeft het over actieve participatie bij het nemen van beslissingen. Bij vorige niveaus worden de jongeren wel aangezet en zelfs gestimuleerd om hun mening te zeggen, maar er wordt geen expliciete uitspraak gedaan over de mate waarin rekening gehouden wordt met de benadering van de jongeren. De beslissers geven nog geen macht uit handen. Op dit niveau ligt die weg wel open: hier worden ze actief betrokken op het moment dat de beslissingen worden genomen.

🗨️ Niveau 5: Meebeslissen

Op niveau vijf is het geen zaak meer van 'jongeren mogen actief deelnemen aan de beslissing'. Hier is het vanzelfsprekend dat ze deel uitmaken van het beslissend orgaan. Zij beslissen mee, zij nemen mee de verantwoordelijkheid.

2.2. Stadia van integratie

Shier deelt vervolgens elk niveau op in drie stadia van integratie van het participatief handelen in het beleid: openingen (openings), kansen (opportunities) en verplichtingen (obligations).

Oeningen: participatie als basishouding

Er ontstaat een opening wanneer een hulpverlener ermee akkoord gaat om op dit participatieniveau te werken. Tijdens deze stap maakt de hulpverlener zelf een persoonlijk engagement waar om op een bepaalde manier te werken.

In deze context wordt dit opgevat als het aannemen van een participatieve basishouding. Vanuit onze betrokkenheid naar de jongeren en het geloof in hun mogelijkheden, richten we onze focus op het geven van kansen: we moedigen hen aan, waarderen hen en betrekken hen actief bij het hulpverleningsproces. Cruciaal hierbij is de bereidheid van de hulpverlener tot zelfreflectie, een kritische en zoekende houding waarbij vanzelfsprekendheden in vraag gesteld worden. Met andere woorden: het versterken van de betrokkenheid van minderjarigen binnen de (gedwongen) hulpverlening begint bij de hulpverlener, en niet bij de minderjarige.⁶ Het gaat hier over een visie en attitude die de formeel opgezette structuren overstijgen.⁷

Kansen: participatie als instrument

Er zijn genoeg mogelijkheden (tijd, materiaal, kennis, instrumenten) aanwezig, zodat jongeren betrokken worden bij het hulpverleningsproces.

Dit betekent dat er naast een participatieve basishouding, formeel opgezette structuren aanwezig zijn. Men ontwikkelt duidelijke, zichtbare en gestructureerde organen die tot doel hebben om inspraak en participatie te bevorderen. Dit is een middel om betrokkenen op regelmatige basis een forum aan te bieden met het oog op het realiseren van de vooropgestelde doelstellingen. Participatie kunnen we ook beschouwen als een instrument dat jongeren kansen biedt om zich vaardigheden eigen te maken. Het kan gaan om onder andere vaardigheden als luisteren, onderhandelen, samenwerken, keuzes maken en zelfreflectie.

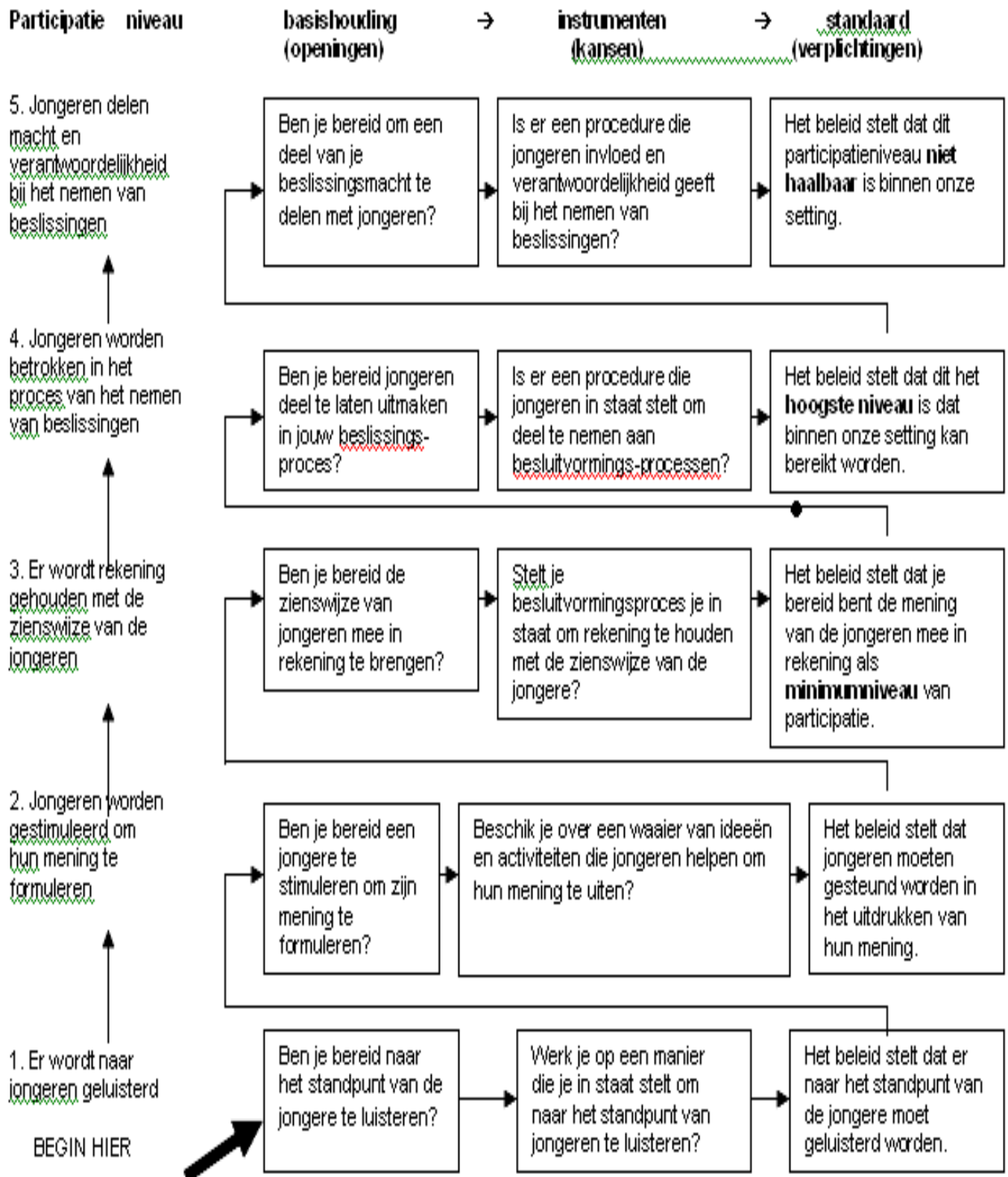
Verplichtingen: participatie als standaard in het beleid

Het niveau is volledig ingeburgerd in de voorziening. Vanuit het beleid/ management wordt verwacht dat de hulpverleners op dit participatieniveau te werk gaan, waardoor het een ingebouwd systeem wordt.

⁶ CARRETTE, V., *Een groeiproces naar structurele participatie. Participatie van minderjarigen en ouders aan beleidsontwikkeling inzake integrale jeugdhulpverlening*. CBGS-Werkdocument 2004/10, p. 29.

⁷ ROOSE, R., Participatie van jongeren: van instrument naar uitgangspunt. *Tijdschrift voor jeugdrecht en kinderrechten*, nr. 3, 2001, p. 102.

2.3. Schematische voorstelling van het model van Shier

3. Participatie in de praktijk

In de dagdagelijkse praktijk zullen hulpverleners⁸ het gehanteerde participatieniveau en de concrete invulling daarvan ook moeten afstemmen op de geschatte mogelijkheden en beperkingen van de jongere en op de objectieve kenmerken van de betrokken leefgroepprogramma's of hulpverleningsmodules, uiteraard rekening houdend met de vereiste minimale niveaus. Binnen de gemeenschapsinstelling en Centrum De Grubbe is er sprake van een gedwongen en sterk gestructureerde hulpverlening. Dit brengt al heel wat beperkingen met zich mee in de mate van participatie. Bovendien zijn jongeren onderworpen aan het eindbeslissingsrecht van de jeugdrechtbank. Dit alles mag ons er echter niet van weerhouden om ook op het hoogste participatieniveau de mogelijkheden van de jongeren te exploreren of af te tasten. Zo kunnen sommige jongeren voor bepaalde aspecten of in verder gevorderde fasen van het verblijf of het hulpverleningstraject delen in de verantwoordelijkheid bij het nemen van beslissingen.

Om de hoogst mogelijke mate van participatieniveau te implementeren worden verschillende handvatten aangeboden. Deze hebben zowel betrekking op de basishouding ten aanzien van jongeren alsook op de mogelijke instrumenten die gebruikt kunnen worden om de participatie van jongeren te verhogen.

3.1. Participatie als basishouding in de praktijk

Niveau 1: Je luistert naar het standpunt van de jongere

Door zich open te stellen voor het standpunt van de jongere, kan een kwestie duidelijker worden voor beide partijen. Door het samenbrengen van verschillende perspectieven krijgen we een genuanceerder beeld.

- Je bent beschikbaar voor de jongere door hem actief op te zoeken of deel te nemen aan dagdagelijkse activiteiten.
- Je gaat op een accepterende manier om met moeilijk gedrag of moeilijke situaties. Dit is verschillend van het tolereren van negatief of gevaarlijk gedrag.
- Je aanvaardt het standpunt van de jongere en schort eigen (ver)oordelen op. Dit betekent niet noodzakelijk dat je dit standpunt goedkeurt.

⁸ Hiermee bedoelen we alle personeelsleden van de gemeenschapsinstellingen die onmiddellijk betrokken zijn bij de jongeren: opvoeders, leerkrachten, maatschappelijk werkers, psychologen, orthopedagogen en therapeuten.

- 👂 Je maakt gebruik van parafraseringen, waarbij je dus in je eigen woorden zegt wat je begrepen hebt en je er op let geen gedachten of gevoelens toe te voegen of af te zwakken. Dit toont aan dat je echt luistert en geeft de jongere soms het gevoel meer greep te krijgen op wat hij zelf zei. Iets klinkt vaak nog duidelijker als de ander in zijn eigen woorden herhaalt wat je zojuist vertelde.
- 👂 Je probeert de onderliggende emotie te spiegelen, tenzij deze vijandig is. Als de jongere enthousiast is, probeer dan mee te gaan in zijn enthousiasme in plaats van koeltjes te reageren of al vooruit te kijken naar latere ontmoetingen.
- 👂 Je leeft je in de gebrachte inhoud in, maar je houdt voldoende afstand om jezelf niet in de zaak te verliezen.
- 👂 Je benadert het verhaal van de jongere met tact en respect.
- 👂 Je creëert ruimte voor gesprek binnen structuur en grenzen.
- 👂 Je bent in staat om feedback van de jongere te aanvaarden over je eigen gedrag.

Niveau 2: Je stimuleert de jongere om zijn mening te formuleren

- 👂 Je communiceert open en correct met de jongere, probeert in een klimaat van 'no nonsense' te zeggen waar het op staat en je maakt geen valse beloftes.
- 👂 Je moedigt de jongere aan om niet alleen te vertellen wat hij niet wil, maar vooral te zeggen wat hij eigenlijk wel wil. Je houdt het simpel en concreet en je laat hem zoveel mogelijk specificeren,
- 👂 Je gebruikt neutrale woorden en eventueel humor om een enigszins ontspannen, vriendelijke sfeer te creëren. Vijandige of zwaarwichtige termen zijn uit den boze. Je vermijdt een stijl met beoordelingen.
- 👂 Je laat jezelf niet in een verdedigende positie dringen door een argumenterende jongere. Probeer uitvluchten/ gemakkelijke excuses/ vergoelijkingen en tegenagressie te vermijden.
- 👂 Je toont eventueel je eigen aandeel in moeilijkheden. Door een deel van de 'schuld' op je te nemen, maak je het de jongere gemakkelijker om open te staan voor een gezamenlijke probleemoplossing.

- Je maakt gebruik van ik-boodschappen in de trant van: “Ik vind het geweldig dat...”; “Ik heb het er moeilijk mee dat...”; “Ik word er doodmoe van dat...” Het grote voordeel van een ik-boodschap is dat ze minder aanvallend overkomt bij de tegenpartij. Daardoor neemt de kans op defensieve reactie of een ‘tegenaanval’ af. Je vraagt aan de jongere om in concrete termen weer te geven welk(e) aspect(en) van *het gedrag* van de andere hij precies bedoelt en wat voor positieve of negatieve gevolgen die voor hem hebben. Bv. “Ik vind het verschrikkelijk dat je constant achter mij aan loopt te hollen zodra ik beneden kom. Op die manier krijg ik geen ruimte om mij te concentreren op mijn taken.”
- Je vermijdt “waarom”-vragen. Het heeft niet veel zin de jongere te vragen naar het waarom van zijn gedrag. Mensen weten dikwijls niet waarom ze iets doen en in plaats van stil te staan bij de gebeurtenissen en omstandigheden waarin een conflict of probleem zich voordeed, geven ze vaak meningen over hun gedrag. Dikwijls is het interessanter je af te vragen *waardoor* iets gebeurde dan waarom iets gebeurde. Via een “waardoor”-vraag krijg je eerder zicht op de omstandigheden waarin een bepaald gedrag zich voordeed. Bovendien klinkt een “waardoor”-vraag de tegenpartij ook minder in de oren als een aanval op zijn persoon dan een “waarom”-vraag.
- Je besteedt ook aandacht aan positieve kanten van een probleemstelling en op mogelijke verbeteringen in de toekomst (bv. De jongere heeft een tijdje geprobeerd zich te beheersen, of deed een aantal pogingen om een conflict vreedzaam op te lossen).
- De meeste jongeren vinden het gemakkelijker te participeren als ze hierin ondersteund worden door iemand die hen vertrouwen inboezemt. Dit is zeker zo in een context waarin ze zich betrekkelijk machteloos voelen. Hier kan je als individuele begeleider een belangrijke rol spelen. Daarom is het belangrijk dat je de jongere probeert te sturen en te coachen op een concreet ‘doe’-niveau en fungeert als aanspreekpunt en emotioneel anker.

Niveau 3: Je brengt de zienswijze van de jongere mee in rekening

Dit is het minimum niveau dat bereikt moet worden om tegemoet te komen aan de minimale participatievoorwaarden voor kinderen, aanbevolen door de United Convention on the Rights of the Child.

- Je staat binnen duidelijk afgebakende grenzen (bv. in het kader van een gezamenlijke activiteit) open voor gedeeld leiderschap of inspraak. Je luistert naar ideeën en suggesties van de jongere, je aanvaardt ze en je handelt er eventueel naar.
- Je kiest en stelt activiteiten voor die bij het individueel proces van de jongere aansluiten.

- ☞ Je bent bereid om in te spelen op wat hier en nu leeft bij de jongere.

Niveau 4: Je vraagt het advies van de jongere tijdens het besluitvormingsproces

- ☞ Je aanvaardt dat de jongere daadwerkelijk medezeggenschap krijgt over beslissingen met betrekking tot het dagelijks leven in de leefgroep.
- ☞ Wanneer de jongere partij is in een conflict of meningsverschil betrek je hem bij het zoeken naar een plan om samen tot een oplossing te komen. Je gaat hierbij op een pragmatische manier te werk en laat moraliserende beschouwingen achterwege. Je aanvaardt in principe de inschattingen van de jongere, ook al stemmen ze niet overeen met je eigen mening. Bij de keuze van het uiteindelijke plan kan het van belang zijn na te gaan of een combinatie van verschillende goede ideeën mogelijk is en houd je voor ogen dat een oplossing ook goed kan zijn als ze niet perfect is. Dit geldt in het bijzonder als de oplossing door de jongere zelf werd aangedragen.

Niveau 5: Je deelt de verantwoordelijkheid en beslissingsmacht met de jongere

- ☞ Je gelooft en vertrouwt in de capaciteiten van de jongere om zelf goede beslissingen te nemen.
- ☞ Je neemt afstand van je eigen standpunt, maar blijft beschikbaar om feedback of advies te geven. Je blijft medeverantwoordelijk voor het hulpverleningsproces.
- ☞ Je kunt aanvaarden dat de jongere misschien niet de meest geschikte oplossing kiest. Je geeft hem ruimte om te leren uit zijn eigen fouten.

3.2. Participatie als instrument in de praktijk

Binnen de gemeenschapsinstellingen en het Centrum De Grubbe worden verschillende instrumenten aangeboden, zodat de participatiemogelijkheden van de jongere bevorderd worden. Gemeenschappelijke voorbeelden, over de voorzieningen heen, zijn inspraak in het kader van handelingsplanning en het houden van bewonersraden⁹. In elke voorziening zijn er echter ook andere initiatieven¹⁰ om de jongeren uit te nodigen tot participatie zoals *work-it out*, waar jongeren wekelijks een eigen activiteit mogen organiseren of het *jongerenforum*, waarbij rekening wordt gehouden met de

⁹ Cf. bijlage 2 (organisatie en verloop van een bewonersvergadering)

¹⁰ Cf. bijlage 3 (organisatie van een work-it out) en bijlage 4 (organisatie van een jongerenforum)

bedenkingen van de jongeren bij het uitschrijven van een beleidstekst. Onderstaand zullen we echter de instrumenten nader omschrijven waarvan we verwachten dat ze gebruikt worden binnen elke gemeenschapsinstelling en in het Centrum De Grubbe.

3.2.1. **Inspraak en participatie in het kader van handelingsplanning**

Het opmaken van het handelingsplan is de verantwoordelijkheid van iedereen die bij de jongere betrokken is, en dat is in de eerste plaats de jongere zelf. De jongere wordt beschouwd als een partner in het hulpverlenings- en onderwijsproces en neemt deel aan het hele proces van handelingsplanning. Er is hierbij, naast het schatten van risico's, aandacht voor de behoeften en specifieke mogelijkheden van het individu. De jongere wordt niet gezien als een hulpeloze of passieve ontvanger van hulp maar als een responsief wezen met een eigen motivatie, leerstijl en ontwikkelingspotentieel.

Niveau 1: Je werkt op een manier die je in staat stelt om naar de jongere te luisteren

Waarom ben ik hier? Wat gaat er met mij gebeuren? Hoe lang zal ik hier blijven? Ben ik na de plaatsing nog welkom op mijn school? Het zijn voor de hand liggende, maar daarom niet minder prangende vragen die waarschijnlijk voortdurend, en met een wisselend gevoel van beklemming, door het hoofd gaan van elke geplaatste jongere. In de mate dat wij als hulpverleners in staat zijn om op ieder ogenblik een min of meer helder antwoord te geven op elk van deze vragen wordt het begrijpelijk binnen welk verhaal de plaatsing past en kunnen we verwachten dat de motivatie van de jongere om mee te werken aan een constructieve en zinvolle invulling van zijn verblijf zal toenemen.

- Er wordt gezorgd voor een aanspreekpunt waar de jongere terecht kan met zijn vragen over het hulpverlenings- en onderwijstraject, over het doel, de opdracht en de duur van zijn verblijf in de instelling en over de wijze van afsluiting en overgang naar een volgend aanbod.
- Je neemt de suggesties van de jongere met betrekking tot de invulling en de doelstelling(en) tijdens zijn verblijf ernstig.
- Je geeft de jongere feedback over de inhoud van zijn handelingsplan bv. met behulp van een afdruk van de bravo- en werkpunten van zijn handelingsplan en/of je schrijft het plan op een whiteboard in zijn kamer.
- Je informeert de jongere over onderhandelingen met betrekking tot het verdere hulpverleningstraject met externe partners zoals de consulent bij de jeugdrechtsbank,

hulpverleners, leden van outreach- of inreachteams, HCA-diensten, school en CLB werkgevers...

Niveau 2: Je beschikt over een waaier van ideeën en activiteiten die jongeren helpen om hun standpunt weer te geven

- Je helpt de jongere te reflecteren over de kritieke factoren, zowel positieve als negatieve, in zijn leefsituatie door middel van geëigende methodieken, bv. het schrijven van een levensverhaal of bepaalde ervaringsgerichte activiteiten.
- Je houdt regelmatig afstemmingsgesprekken waarin de jongere de gelegenheid krijgt om te vertellen over zijn eigen functioneren en leefsituatie en over zijn visie op het hulpverlenings- en onderwijsproces.
- Je bereidt de cliëntbespreking en klassenraad voor met de jongere, door samen de verschillende onderdelen van het handelingsplan (algemene doelstelling, werkpunten en acties) te overlopen: Waar is er vooruitgang? Waar moet er bijgestuurd worden? Wat moet er eventueel bijkomen? ...

Niveau 3: Je proces van besluitvorming laat toe om de zienswijze van de jongere mee in rekening te brengen

Dit is het minimum niveau dat bereikt moet worden om tegemoet te komen aan de minimale participatievoorwaarden voor kinderen, aanbevolen door de United Convention on the Rights of the Child.

- Je maakt op de cliëntbespreking of klassenraad ruimte voor de inbreng en de visie van de jongere op basis van een schriftelijke voorbereiding. De jongere krijgt de kans om een aanvulling te schrijven die aan het handelingsplan wordt toegevoegd. Zo kan hij het recht uitoefenen om zijn versie te geven van de gegevens die in het handelingsplan vóórkomen.
- Je laat de jongere vóór beslissingen over belangrijke (interne of externe) overgangen in zijn hulpverleningstraject verantwoording en getuigenis afleggen over zijn evolutie. Hier zijn verschillende methoden (schriftelijk, mondeling, iets creatief, audiovisueel...) mogelijk, die de jongere bepaalt samen met zijn individuele begeleider of leerkracht binnen het team. In langer durende hulpprogramma's kan dit overleg met de jongere gebeuren bij elke faseovergang.
- Je voorziet rondetafelgesprekken met de jongere op kritieke omslagpunten in hulpprogramma's of bij het einde van een time-out, wanneer er sprake is van een beduidende

afname in de externe sturing en begrenzing, en tegelijk een betekenisvolle toenadering tot het sociale netwerk en de samenleving. In zo'n rondetafelgesprek legt de jongere formeel getuigenis af van zijn vorderingen en plannen tegenover een klankbordgroep mogelijks bestaande uit hulpverleners, ouders/begeleiders, consulent en/of jeugdrechter, belangrijke figuren uit de leefomgeving...

- 🌀 Je koppelt na de cliëntbespreking of klassenraad het definitieve handelingsplan terug naar de jongere. Als de hulpverleners oordelen dat de voorstellen van de jongere niet haalbaar zijn, dienen zij de gemaakte keuzes te motiveren.

Niveau 4: Je geeft de jongere de mogelijkheid om advies te geven tijdens besluitvormingsprocessen

- 🌀 Je geeft de jongere de gelegenheid om (deels) aanwezig te zijn op de uitgebreide cliëntbespreking en klassenraad om eigen doelstellingen, werkpunten en acties voor te stellen en goed onderbouwde wensen of bezwaren met betrekking tot het uitstroomperspectief naar voor te brengen.
- 🌀 Je betreft de jongere bij onderhandelingen over het verdere hulpverlenings- en onderwijstraject met externe partners zoals de consulent bij de jeugdrechtbank, hulpverleners, leden van outreach- of inreachteams, HCA-diensten, scholen en CLB's, werkgevers...

Niveau 5: Je geeft de jongere effectieve beslissingsmacht en medeverantwoordelijkheid met betrekking tot bepaalde aspecten van de handelingsplanning

- 🌀 Je geeft de jongere ruimte om mee beslissende keuzes te maken bij het formuleren van acties, werkpunten en bravopunten en geeft hem ook medeverantwoordelijkheid om deze op te volgen en te evalueren.
- 🌀 Je laat de jongere meebeslissen over de keuzes in het verdere hulpverlenings- en onderwijstraject tijdens onderhandelingen met externe partners zoals de consulent bij de jeugdrechtbank, hulpverleners, leden van outreach- of inreachteams, HCA-diensten, scholen en CLB's, werkgevers...

3.2.2. Inspraak en participatie in het kader van bewonersvergaderingen

Met installatie van een bewonersvergadering geven de jongeren een forum om tegemoet te komen aan het recht op vergaderen. Bovendien is dit een methodiek die ook gebruikt wordt om jongeren te betrekken als het gaat over de werking van de leefgroep en het beleid van de voorziening. Jongeren krijgen de gelegenheid hun eigen mening, ervaring en ideeën te geven met betrekking tot gebeurtenissen, activiteiten of het leven in de leefgroep. Daarnaast is dit een plaats waar vaardigheden kunnen geleerd en geoefend worden. Het kan gaan om vaardigheden als onderhandelen, samenwerken, (morele) keuzes maken, belangen afwegen, overleggen en samen tot oplossingen/beslissingen komen.

Niveau 1: Je werkt op een manier zodat de jongere gehoord kan worden

Het feit dat we een bewonersvergadering organiseren impliceert al dat we op niveau 2 opereren. Het op een bewuste en gerichte wijze beluisteren en observeren van jongeren in de leefgroep en de informatie die dit oplevert als begeleider meenemen naar de bewonersvergadering kunnen we beschouwen als het eerste participatieniveau.

- Je hebt oog voor de signalen die de jongeren uitzenden betreffende het leefgroepgebeuren.

- Je plaatst het gesignaleerde probleem, indien aangewezen, zelf op de agenda. De uiteindelijke verantwoordelijkheid voor de opvoeding blijft bij diegene die met die opvoeding belast is. Maar naarmate opvoeders zoeken naar oplossingen waar iedereen zich kan in vinden, zal gemakkelijker een vlotte omgang gerealiseerd worden.

Niveau 2: Je stimuleert de jongere om zijn mening te formuleren

- Je geeft jongeren de tijd om zich een mening te vormen. Een aantal instrumenten kunnen hen hierin stimuleren:
 - Vóór de bewonersvergadering plaatsvindt, worden de jongeren er attent op gemaakt dat ze agendapunten kunnen aanbrengen. Door middel van een ideeënbus, blackboard, agenda of ander medium voorzien we een laagdrempelig kanaal waarlangs de jongeren hun mening kunnen formuleren ter voorbereiding van een bewonersvergadering.
 - Je stimuleert de jongeren om de zaken die je hebt waargenomen tijdens het leefgroepgebeuren mee te nemen naar de bewonersvergadering.
 - De agenda wordt zichtbaar opgehangen om de jongeren toe te laten hun punten op te schrijven of erover na te denken. Het is belangrijk dat er wordt aangegeven wat de

bedoeling is van een agendapunt. Dit schept duidelijkheid voor de jongeren over wat ze kunnen verwachten of wat van hen verwacht wordt.

 De begeleider leidt de vergadering. Een aantal handvatten:

- Je zorgt aan het begin van de vergadering voor duidelijke afspraken:
 - we laten elkaar uitspreken
 - we laten iedereen aan het woord
 - geef aan dat je het woord wilt: je hand een beetje optillen is vaak al genoeg.
 - ieders mening is gelijkwaardig
 - persoonlijke aanvallen zijn uit den boze
 - er worden geen individuele situaties of dossiergebonden materie besproken.

Voor de rest kan en mag alles in vraag gesteld worden
- Je geeft bij elk agendapunt aan wat de bedoeling is en je motiveert per agendapunt in welke mate er inspraak mogelijk is. Op een vergadering kunnen er agendapunten aan bod komen waar geen inspraak bij mogelijk is, afwisselend met agendapunten waarover een open discussie mogelijk is
- Je bewaakt het evenwicht voor de jongeren tussen luisteren en actief meedoen in de hele vergadering
- Je hebt begrip voor de standpunten van de jongere en je schort je eigen oordelen op
- Je luistert uitvoerig naar de jongere, je moedigt hem aan om zoveel mogelijk zijn gedachten te verwoorden zonder dat hij kritiek of negatieve interpretaties te verwachten heeft
- Je houdt je aan de agenda en je leidt de vergadering telkens terug naar haar doel. "Het lijkt me niet verstandig om hier verder op in te gaan, laten we niet vergeten waarom we hier zitten..."
- Je ziet erop toe dat iedereen de kans krijgt een bijdrage te leveren en aandachtig blijft. Als je merkt dat iemand voor zich uit zit te staren, kan je hem opnieuw bij de discussie betrekken. Bv: "Steven, wat vind jij van dit voorstel? Heb je er nog iets aan toe te voegen?"
- Je maakt gebruik van de ervaring van de aanwezigen. "Inge, jij hebt zo'n situatie al eens meegemaakt. Wat waren jouw ervaringen toen?"
- Je geeft zelf voorbeelden. Door ideeën te opperen stimuleer je mensen om creatief na te denken. "Zou het een goed idee zijn om...?"
- Je eigen houding is van belang. Als je gelooft dat de vergadering iets zal opleveren en dit geloof toont, dan worden ook de anderen enthousiast

Niveau 3: Je brengt in het proces van besluitvorming de mening van de jongere in rekening

Dit is het minimum niveau dat bereikt moet worden om tegemoet te komen aan de minimale participatievoorwaarden voor kinderen, aanbevolen door de United Convention on the Rights of the Child.

- Als opvoeder bepaal je duidelijk afgebakende grenzen (bv. in het kader van een gezamenlijke activiteit) waarbinnen ruimte is voor inspraak.
- Op het tweede niveau worden jongeren gestimuleerd om hun mening te geven. Op het derde niveau wordt deze mening ook effectief in rekening gebracht. Samen met de opvoeder wordt gezocht naar oplossingen voor bepaalde problemen. De opvoeder blijft de eindverantwoordelijke.
- Wanneer geen rekening kan gehouden worden met de mening van de jongeren, zal dit ook steeds gemotiveerd worden.

Niveau 4: Je geeft aan de jongere de mogelijkheid om advies te geven tijdens besluitvormingsprocessen

- Je bent bereid te aanvaarden dat de jongeren daadwerkelijk medezeggenschap krijgen over beslissingen met betrekking tot het dagelijks leven in de instelling. De eindverantwoordelijkheid blijft echter bij de opvoeder liggen.
- Beslissingen worden zo veel mogelijk genomen in aanwezigheid en in samenspraak met de jongeren, d.w.z. dat beslissingen enkel uitgesteld worden indien het mandaat van hiërarchisch hoger geplaatst personeel of teamoverleg noodzakelijk is.
- Je kunt ervoor opteren om de jongere de vergadering te laten voorzitten. Op die manier maak je hen duidelijk dat ze effectief deel uitmaken van het besluitvormingsproces en dat ze mee mogen beslissen. Het is wel belangrijk om de jongere hier goed in te ondersteunen. De opvoeder bereidt de vergadering liefst voor met de jongere die als voorzitter gaat optreden.
- Een dankbare methode om samen naar oplossingen te zoeken is de stap-voor-stap-methode, beschreven door D'Zurilla en Goldfried¹¹. De stappen zijn de volgende:

¹¹ D'Zurilla, T.J. & Goldfried, M.R. Problem Solving and Behavior Modification. *Journal of Abnormal Psychology*, 78, 1, 1971, 107-126.

a. Probleemformulering

Probeer samen met de jongeren om het probleem in kaart te brengen.

b. Brainstorming of opsommen van mogelijke oplossingen

Je vraagt aan de jongeren hoe zij menen de problemen te kunnen oplossen. Je gaat hen stimuleren om zelf verscheidene mogelijkheden aan te geven. Elk idee is waardevol en je geeft aan dat je er zeker van bent dat ze zelf zinnige oplossingen kunnen aanbrenge.

c. Kiezen van een oplossing

Als men het gevoel krijgt dat alle mogelijke oplossingen vernoemd zijn, dan komt de beslissingsfase. Alle ideeën worden overlopen. Sommige zullen voor alle partijen duidelijk onbruikbaar zijn. Voor de waardevolle bekijkt men samen de voor- en nadelen, mogelijkheden en beperkingen. Uiteindelijk wordt beslist welke oplossing zal toegepast worden

d. De gekozen oplossing uitvoeren

e. De uitvoering evalueren en zo nodig bijsturen.

Niveau 5: Je geeft de jongere effectieve beslissingsmacht en medeverantwoordelijkheid .

- Als begeleider luister en observeer je, stel je vragen en geef je commentaar om de groep zo te helpen een verantwoorde keuze te maken.
- Je kan de aanpak van de jongeren bevestigen door, bij het samenvatten van de vergadering, de positieve punten van de vergadering te complimenteren. Als het toch nodig is om kritiek te geven doe je dit in 'sandwich stijl', je geeft eerst een compliment dan de kritiek en dan een aanmoediging.
- Door vragende luisteraar te zijn stimuleer je de jongeren om na te denken over positieve alternatieven en probeer je het gesprek en de besluitvorming te faciliteren.¹²

Het blijft ook onze taak als begeleider om eventuele escalaties te voorkomen en zo de veiligheid voor alle deelnemers te garanderen.

¹² Uit: Equip, Handleiding voor trainers – verantwoordelijk denken en doen

3.3. Participatie als standaard in het beleid

In het model van Shier stemt niveau 3 (overleggen) overeen met de minimale participatievoorwaarden voor kinderen die worden aanbevolen door de United Nations Convention on the Rights of the Child¹³. Vanuit het beleid wordt dan ook gesteld dat dit het minimumniveau is waarop we de jongeren laten participeren. We streven wel naar een zo hoog mogelijk participatieniveau.

Niveau 5 is een niveau waarbij we in de gemeenschapsinstelling op grenzen botsen. Er zijn praktische barrières, zoals het gesloten karakter van de instelling of financiële beperkingen, maar ook de individuele kenmerken van de jongeren, heterogeniteit van de groep en de fase waarin jongeren zich bevinden kunnen ervoor zorgen dat we niet tot op niveau 5 geraken. Het is onze taak om deze barrières in rekening te brengen en tegelijkertijd zo vaak mogelijk naar dit hoogste niveau van participatie te streven. Zo zal het behalen van dit participatieniveau wel haalbaar zijn binnen langdurige programma's.

Participatie is een integraal onderdeel van de cultuur van de instelling en weerspiegelt het belang dat de instelling hecht aan het feit dat jongeren hun zeg kunnen hebben in beslissingen die invloed hebben op hun (verder) leven. Dit wordt tot uiting gebracht in de basishouding die begeleiders aannemen. Daar bovenop komen dan de verschillende instrumenten die participatie vergemakkelijken.

Wanneer er naar participatie gestreefd wordt, moeten we er attent voor zijn dat het gaat om 'echte' participatie en niet een schijnparticipatie die enkel naar de buitenwereld een beeld schetst van participatie op een hoog niveau. Het is pas op het ogenblik dat de jongere het zelf zo ervaart dat we kunnen spreken van effectieve participatie. Participatie moet in het voordeel van de jongeren zijn. Zo worden jongeren geïnformeerd over welke beslissingen ze hebben beïnvloed en welke niet. In elke situatie is vanaf het begin duidelijk welke de 'grenzen' van hun participatie zijn en op basis van welke parameters die grenzen worden bepaald.

Om ervoor te zorgen dat participatie (inclusief het informeren en consulteren) van jongeren een positieve, betekenisvolle en nuttige ervaring wordt voor alle betrokkenen, dient het te gebeuren volgens voorgeschreven standaarden. Deze kunnen verschillen al naargelang de context van de interactie, het gehanteerde instrument, de ondernomen activiteit of de aangeboden hulpverleningsmodule. Er zijn echter een aantal kernbeginselen¹⁴ waaraan we moeten voldoen vooraleer we kunnen spreken van effectieve participatie:

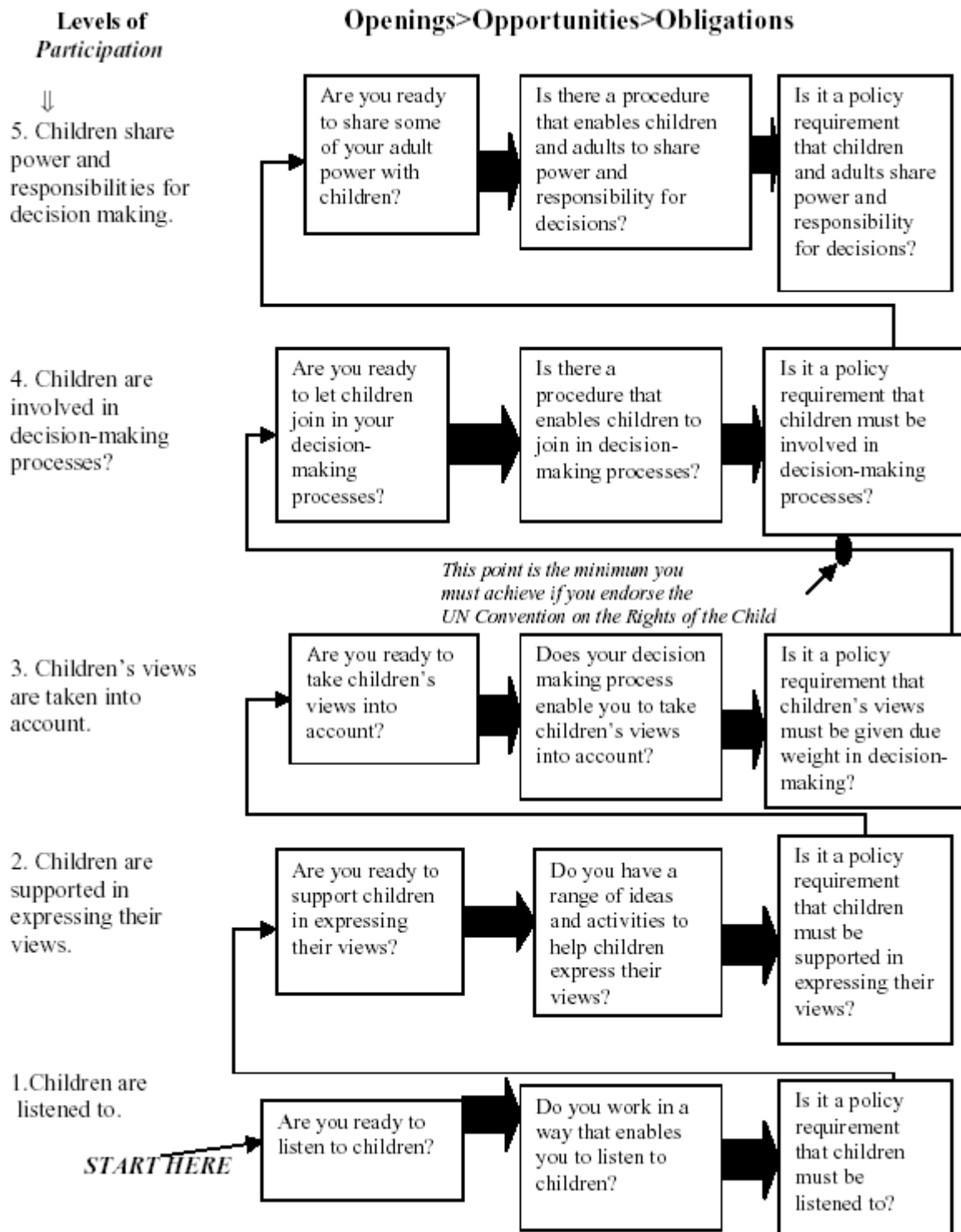
 Het belang van de jongere staat voorop en dient gevrijwaard

¹³ Voor meer informatie, zie www.unicef.org/crc

¹⁴ OLIPHANT, L. *The Framework for Participation with Children and Young People in Kent*. Kent County Council, 2007.

- De activiteiten of instrumenten die in het kader van participatie worden ontwikkeld moeten daadwerkelijk leiden tot positieve resultaten voor jongeren en hebben dus een meer dan symbolisch karakter.
- Jongeren hebben waar mogelijk, en rekening houdend met hun competenties en motivatie, een keuze in de manier waarop ze zullen participeren.
- Wanneer we jongeren stimuleren om mee te denken over de condities van hun verblijf, onderwijsloopbaan en de hulpverlening(sbeslissingen) houden we rekening met hun handelingsbekwaamheid. Zo nodig betrekken we de ouders of opvoedingsverantwoordelijken.
- Alle jongeren krijgen maximale kansen om te participeren
- Jongeren krijgen feedback over hun participatie

Bijlage 1: Shiers 'Pathways to Participation' (2001)

Bijlage 2: verloop en organisatie van een bewonersvergadering

1. Frequentie

Bewonersvergaderingen worden minimum om de 14 dagen per leefgroep georganiseerd. Een hogere frequentie zoals momenteel op de meeste leefgroepen gangbaar is, kan zeker een meerwaarde betekenen. We kiezen voor frequente bewonersvergaderingen omwille van de gemiddelde korte verblijfsduur van de jongeren, om kort op de bal te kunnen spelen inzake groepsprocessen, en om de bijeenkomsten voldoende actueel te kunnen houden voor allerhande zaken.

2. Agendapunten

Vaste:

- Opvolging vorig verslag
- Groepssfeer, groepsfunctioneren
- Leefgroepwerking (bv. activiteiten, huishoudelijke en organisatorische onderwerpen, leefgroepregels)
- Mededelingen (zowel van de begeleiding als van de jongeren)

Variabele:

- Thema's: pesten, weerbaarheid, verbondenheid, verantwoordelijkheid, agressie, 'neen leren zeggen'...
- Jongeren kunnen steeds agendapunten aanbrengen die hen aanbelangen bijvoorbeeld via de ideeënbus of op een uithangende agenda

3. Verloop

- Bij aanvang van de vergadering worden enkele spelregels door begeleiders aangehaald:
 - we laten elkaar uitspreken
 - we laten iedereen aan het woord
 - ieders mening is gelijkwaardig
 - geef aan dat je het woord wilt: je hand een beetje optillen is vaak al genoeg
 - geen individuele situaties of dossiergebonden materie bespreken
 - persoonlijke aanvallen zijn uit den boze
- Gemakkelijkheidshalve wordt gewerkt met minstens 2 begeleiders: de ene ondersteunt de voorzitter en houdt zich bezig met inhoud, de andere houdt zich bezig met onderlinge interacties.
- Verslaggeving
 - de jongeren verzorgen de verslaggeving afwisselend, de 'inhoudelijke ondersteuner' begeleidt de jongere bij het maken van het verslag.
 - het verslag wordt ter beschikking van de jongeren gesteld

Bijlage 3: organisatie van een work-it out

Een kleinschaliger instrument om de participatie van jongeren te verhogen binnen het dagelijks leefgroepgebeuren in kader van ervaringsleren, is het organiseren van een work-it out. Dit houdt in dat twee jongeren samen nadenken en ervaringen met elkaar delen om zo tot een activiteit te komen. Deze activiteit wordt aan de andere jongeren van de leefgroep aangeboden. Vervolgens biedt dit de mogelijkheid om nadien met de organiserende jongeren te reflecteren over het proces dat men heeft afgelegd. Ook zullen alle jongeren samen evalueren over de gegeven activiteit.

Door dit initiatief uit te werken gaan, leren jongeren omgaan met verantwoordelijkheid: Anderen nemen heel vaak beslissingen voor en over hen, waardoor ze het voor een deel afgeleerd zijn of de kans niet krijgen om hun verantwoordelijkheid te nemen. Door deze activiteit ervaren de jongeren dat ze zelf dingen kunnen veranderen en bepalen. Verder leren de jongeren samenwerken en zullen ze hun sociale vaardigheden verder ontwikkelen (leren discussiëren, gezamenlijke beslissingen nemen ...). Ook zullen deze jongeren leren om de situatie in zijn totaliteit te bekijken: Vaak reageren jongeren impulsief en staan ze niet stil bij de gevolgen van hun gedrag. Door deze ervaring leert men soms langer stil te staan bij de zaken, zodat men een beter resultaat kan bereiken.

Actie	Aanpak en methodiek
Project 'Work-it out' Uitleggen in bewonersvergadering.	<ul style="list-style-type: none"> - Dit wordt een vast agendapunt in de bewonersraad - Om participatie te verhogen, wordt het project uitgelegd door één van de jongeren die al een lange tijd in de leefgroep verblijft. - Op einde worden twee jongeren aangesteld om de Work-it out te organiseren: Liefst gebeurt dit vrijwillig, desnoods wordt dit wel door de begeleiders beslist indien er geen vrijwilligers zijn.
Voorbereiding van de twee organiserende jongeren opvolgen.	<ul style="list-style-type: none"> - De jongeren krijgen eerst de mogelijkheid om zelf nadenken over de activiteit die ze willen organiseren. Dit wordt schriftelijk uitgeschreven. De begeleiders zorgen ervoor dat de jongeren voldoende momenten krijgen om hieraan te werken: dagelijks een vast moment om zich hiermee bezig te houden. Ook moeten de begeleiders beschikbaar zijn om vragen te beantwoorden. - Naar het einde toe komen ze samen met een begeleider om te kijken of de jongeren met alles rekening hebben gehouden en om afspraken te maken: welke materialen nodig, hoeveel begeleiding aanwezig, ...
Organiseren en/of meedoen bij de effectieve Work-it out	<ul style="list-style-type: none"> - Voldoende ondersteunen bij de activiteiten - De jongeren helpen motiveren om aan de activiteiten deel te nemen.
Evalueren van de activiteit met de jongeren.	<ul style="list-style-type: none"> - Aan de hand van verschillende methodieken kan er nagegaan worden hoe de verschillende jongeren de activiteit hebben ervaren: evaluatieformulier invullen met aandacht voor zowel positieve en negatieve punten, ... - Daarna wordt deze schriftelijke evaluatie besproken tijdens een kringgesprek.
Reflecteren met de organiserende jongeren over hun proces.	<ul style="list-style-type: none"> - Samen met de jongeren staat men stil bij hun gevoel tijdens het organiseren en het uitvoeren van deze activiteit. Dit kan aan de hand van verschillende reflectiemethodieken.

Bijlage 4: organisatie van een jongerenforum.

Een ander instrument om de participatie van jongeren te verhogen betreffende het beleid van de voorziening, is het jongerenforum. Dit werd voor het eerst georganiseerd in 2009. Daar kregen de jongeren de mogelijkheid om kritieke punten aan te geven in de tekst over het huis- en schoolreglement.

- Voorbereiding:

Een tekst wordt voorgelegd aan een groep jongeren (bijvoorbeeld per klasgroep of per leefgroep, kan op een bewonersvergadering). De jongeren worden aangemoedigd hun opmerkingen bij de tekst te formuleren.

- Het jongerenforum start:

Vanuit elke campus wordt er een delegatie afgevaardigd die de opmerkingen uit hun campus meenemen. Al deze delegaties komen samen en de tekst wordt opnieuw besproken, alle opmerkingen worden naar voor gebracht en er kan verduidelijking gevraagd worden.

Bij de werkwijze die daarbij werd toegepast kreeg elke delegatie telkens een ander stuk van de tekst voorgelegd zodat per deel alle feedback aan bod kon komen. Nadien werd in de grote groep alle opmerkingen nog eens overlopen en gebundeld

- Na het jongerenforum:

Deze opmerkingen worden mee in rekening gebracht bij het verder uitwerken van de tekst. Er werd bijkomende toelichting gegeven waar nodig. De tekst werd meer begrijpbaar door de verschillende opmerkingen, onderwerpen die nog niet aan bod gekomen waren maar die voor de jongeren meer relevant leken werden er bij in opgenomen.